

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΟ12 ΓΕΝΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΚΑΙ ΥΛΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΣΟΛΛΑΤΟΣ
ΜΑΙΟΣ 2008

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	3
2. Τα νέα σύνορα.....	3
3. Κοινότητες.....	4
4. Η έννοια του χώρου.....	5
4.1 Ο χώρος ως απόλυτη φυσική οντότητα.....	5
4.2 Ο χώρος ως σχέση και διαδικασία.....	5
4.3 Ο χώρος ως τόπος.....	6
5. Location: Your home, broadband required.....	6
6. Εκπαίδευση.....	8
7. Επίλογος	9
Βιβλιογραφία.....	10
Σύνδεσμοι στο Διαδίκτυο.....	10

Εκφώνηση εργασίας:

Αναφερθείτε στις κύριες γεωγραφικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης στην εποχή μας και στους τρόπους με τους οποίους επαναπροσδιορίζεται η έννοια του τόπου. Εστιάστε την ανάλυσή σας στις νέες και μεταβαλλόμενες σχέσεις παγκόσμιου-τοπικού, αναλύοντας ένα από τα ακόλουθα ειδικά ζητήματα: είτε τους μετασχηματισμούς των συνόρων και της εδαφικότητας, είτε την αναχωροθέτηση της παραγωγής, είτε τη μετανάστευση και τη διασπορά, είτε το φαινόμενο της τηλε-εκπαίδευσης και της τηλε-εργασίας.

1. Εισαγωγή

Η παγκοσμιοποίηση είναι ένα φαινόμενο χωρίς κοινά αποδεκτό ορισμό. Είναι μια έννοια αμφίσημη, με πολλαπλές ερμηνείες και ορισμούς, εξαρτώμενους είτε από την ιδεολογική είτε από την επιστημολογική σκοπιά του παρατηρητή, ή ακόμα και από τον συνδυασμό τους ή την έλλειψή τους. Η Λεοντίδου αναφέρεται στον «ουδέτερο» ορισμό της παγκοσμιοποίησης σε αντιδιαστολή με το προπαγανδιστικό της νόημα απέναντι στο οποίο δημιουργείται ένα κίνημα αντιεξουσιαστικής διαμαρτυρίας και διεθνούς αλληλεγγύης, το κίνημα της «αντιπαγκοσμιοποίησης» (Λεοντίδου 2005: 349). Αναφέρεται επίσης στα δύο πρόσωπα αυτού του φαινομένου, το θετικό που αφορά τις νέες δυνατότητες και ευκαιρίες που δημιουργούνται στον πολιτισμό, στην παραγωγή και στην εκπαίδευση και στο αρνητικό που αφορά την όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και αδικιών.

Ο «ουδέτερος» ορισμός περιλαμβάνει την ολοκλήρωση στο οικονομικό πεδίο και στις τηλεπικοινωνίες. Όμως πέρα από τον οικονομικό τομέα, υπάρχει και μια ευρύτερη οπτική: η παγκοσμιοποίηση είχε αρχίσει ήδη από την δεκαετία του 1960 να γίνεται αντιληπτή με βάση την πολιτιστική έννοια του «παγκόσμιου χωριού» (Λεοντίδου 2005: 350). Η ανάπτυξη των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών προκαλεί μια συρρίκνωση του κόσμου - ταυτόχρονα όμως και μια μεγέθυνσή του με την προσθήκη νέων «τόπων» όπως θα δούμε παρακάτω. Επιπλέον, η έννοια της παγκοσμιοποίησης επεκτείνεται για να περιλάβει την κατά πολλούς ομογενοποίηση των πολιτισμών μέσα από την χρήση τυποποιημένων προϊόντων (όπου τα προϊόντα μπορούν βέβαια να είναι και προϊόντα πολιτισμού - κινηματογράφος, μουσική) και την υιοθέτηση πανομοιότυπων συμπεριφορών - καταναλωτικών και άλλων (Λεοντίδου 2005: 350).

Σε αυτό το κείμενο θα εξετάσουμε την επίδραση που έχουν οι σχετικές με την παγκοσμιοποίηση αλλαγές στην έννοια του τόπου και στην σχέση τοπικού - παγκόσμιου, εστιάζοντας κυρίως στα φαινόμενα της τηλε-εργασίας και τηλε-εκπαίδευσης ως δείγματα των νέων διαδικασιών και σχέσεων που αναπτύσσονται βασισμένα στην πρόοδο των μεταφορών και τηλεπικοινωνιών.

2. Τα νέα σύνορα

Οι υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης υποστηρίζουν ότι είναι ιστορικά αναπόφευκτη (ΕΔΥ 2008 2.1: 2). Αυτή είναι μια άποψη στην οποία τείνει κανείς να συμφωνήσει, αν αναλογιστεί ότι η τεχνολογική πρόοδος που συντελεί στην εντυπωσιακή ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών και των μεταφορών είναι κι αυτή αναπόφευκτη, ως βασικό χαρακτηριστικό

του ανθρώπου. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι όλες οι πλευρές του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης είναι ιστορικά αναπόφευκτες. Φαίνεται πως είναι κοινή παραδοχή πως η παγκοσμιοποίηση ευνοεί τις ανισότητες (ΕΔΥ 2008 2.1: 3), μεταξύ των άλλων και την άνιση κατανομή των πόρων που στηρίζουν τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης (μεταφορές - τηλεπικοινωνίες). Έτσι, η υποχώρηση των συνόρων στο οικονομικό επίπεδο (Λεοντίδου 2005: 350) συνοδεύεται από τη δημιουργία ενός νέου τύπου συνόρου, αυτού που χωρίζει τον κόσμο σε αυτούς που έχουν πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες και σε αυτούς που δεν έχουν. Η «αποστασιοποίηση και η αναδιάταξη του χωροχρόνου» της κοινωνικής ζωής (Λεοντίδου 2005: 351) φαίνεται πως αφορούν ένα μέρος του πλανήτη, ενώ ένα άλλο μέρος αναγκάζεται να υπομένει την αρνητική πλευρά της παγκοσμιοποίησης. Προκύπτει έτσι για παράδειγμα το δίλημμα εάν πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην άμβλυνση των αιτίων των ανισοτήτων, ή στην άμβλυνση των ίδιων των ανισοτήτων: έχει νόημα η προσπάθεια να έχει το παιδί ενός χωριού της Αφρικής έναν υπολογιστή με πρόσβαση στο διαδίκτυο με στόχο την καλύτερη εκπαίδευσή του¹, τη στιγμή που είναι αμφίβολη η πρόσβασή του σε τροφή και πόσιμο νερό;

3. Κοινότητες

Οι κοινωνικοί επιστήμονες από τα χρόνια του μεσοπολέμου διαφωνούσαν για το ζήτημα της κοινότητας - γειτονιάς. Πολλοί υποστήριξαν ότι ναι μεν η γειτνίαση αποτελεί μια από τις πολλές δυνατές προϋποθέσεις για τη δημιουργία κοινότητας, δεν συνεπάγεται όμως αναγκαστικά τη δημιουργία κοινότητας, ούτε και η κοινότητα είναι απαραίτητα εντοπισμένη (Λεοντίδου 2005: 95). Ο Webber συνέλαβε την ιδέα της δικτύωσης στον χώρο, υποστηρίζοντας ότι *η κοινότητα μπορεί να σχηματίζεται και χωρίς γειτνίαση*. Μια κοινότητα που αναπτύσσεται στην *α-χωρική αστική επικράτεια* (non-place urban realm). Ο Webber επισήμανε την *κοινότητα χωρίς εγγύτητα* σε μια εποχή (1963) που οι επιπτώσεις της νέας τεχνολογίας δεν ήταν ακόμα τόσο αισθητές (Λεοντίδου 2005: 287). Σήμερα αυτές οι επιπτώσεις είναι περισσότερες και εντονότερες. Υπάρχουν περισσότεροι εναλλακτικοί τρόποι δικτύωσης που μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία κοινοτήτων χωρίς εγγύτητα. Επιπλέον, η συρρίκνωση του κόσμου με την εκμηδένιση των αποστάσεων δημιουργεί δίκτυα που ίσως να μην μπορούσαν να δημιουργηθούν παλαιότερα: η απόσταση δεν μπορεί να κρατήσει μακριά τους ανθρώπους, συνεπώς ούτε τους πολιτισμούς και τις ιδέες. Η ανάδυση της έννοιας της «βαρούς οικονομίας», μιας οικονομίας που αφορά τη διακίνηση αγαθών χωρίς βάρος (πληροφορία, γνώση, τεχνολογία) (Λεοντίδου 2005: 350) οδηγεί σε νέους προβληματισμούς καθώς συνοδεύεται από ευκαιρίες αλλά και δυσκολίες και αντιπαραθέσεις

¹ OLPC (One Laptop Per Child), <http://laptop.org>

που δεν ήταν δυνατόν να υπάρξουν παλιότερα, τουλάχιστον όχι στον ίδιο βαθμό.

4. Η έννοια του χώρου

Ο Κουρλιούρος, με στόχο την κατανόηση της σημασίας του χωρικού, θέτει ως προϋπόθεση τη *σύνθεση διαφορετικών πλευρών και νοημάτων του χώρου*. Θα χρησιμοποιήσουμε τις τρεις διαφορετικές οπτικές του χώρου που αναφέρει (Κουρλιούρος 2001: 96-97) ως οδηγό σε μια προσπάθεια να δούμε πώς αλλάζουν οι σχέσεις τοπικού - παγκόσμιου και η σημασία του τόπου.

4.1 Ο χώρος ως απόλυτη φυσική οντότητα

Πρόκειται για μια φυσικογεωγραφική αντίληψη του χώρου ως περιέχοντος την κοινωνία, που ο Κουρλιούρος χαρακτηρίζει ως *τελείως ακατάλληλη για την κατανόηση και ερμηνεία των χωρικών διαφοροποιήσεων και αλληλεξαρτήσεων των φαινομένων*. Μόνο που τα πράγματα γίνονται πλέον πιο περίπλοκα, καθώς στον φυσικό χώρο επικάθεται ο εικονικός χώρος που δημιουργείται μέσα από τις νέες τεχνολογίες, ο οποίος σε πολλά σημεία διεκδικεί «φυσικά» χαρακτηριστικά. Ο όρος που χρησιμοποιείται γι αυτόν είναι ο «κυβερνοχώρος», ένας όρος στον οποίο από τη σύλληψή του είναι παρόντες οι γεωγραφικοί όροι καθώς η ιδέα της μοντέρνας πόλης έχει επηρεάσει τους τρόπους αναπαράστασης στο διαδίκτυο (ΕΔΥ 2008, 2.4: 8). Παρ' όλο που ο όρος (που προήλθε από την επιστημονική φαντασία²) αφορά κυρίως το διαδίκτυο, μπορεί εύκολα να επεκταθεί και σε άλλες τεχνολογίες, όπως για παράδειγμα, η κινητή τηλεφωνία που δείχνει τάσεις σύγκλισης με το Διαδίκτυο. Δημιουργείται έτσι μια πολύπλοκη δομή φυσικού και εικονικού χώρου που περιέχει κοινότητες, οι οποίες είναι και οι ίδιες δικτυωμένες μεταξύ τους. Οι παραγωγικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες της αβαρούς οικονομίας μπορούν πλέον να εντοπίζονται σε περισσότερα από ένα μέρη.

4.2 Ο χώρος ως σχέση και διαδικασία

Η σχετικιστική προσέγγιση. Φαινόμενα ή αντικείμενα δεν υφίστανται παρά μόνο σε αλληλεξάρτηση με άλλα φαινόμενα ή αντικείμενα. Ο χώρος δεν εμπεριέχει τα αντικείμενα αλλά εμπεριέχεται σε αυτά και στις μεταξύ τους σχέσεις. Αυτή η οπτική περιπλέκει κι άλλο τα πράγματα. Από τη μία πλευρά νομιμοποιεί τον «μη φυσικό χώρο» που αναδύεται στο πλαίσιο

2 William Gibson: Νευρομάντης, 1984: *Μια συμβατική παραίσθηση την οποία μοιράζονται κάθε μέρα δισεκατομμύρια χειριστές σε ολόκληρο τον κόσμο [...] Μια γραφική αναπαράσταση των πληροφοριών που προέρχονται από όλους τους κομπιούτερ της ανθρωπότητας. Αφάνταστη πολυπλοκότητα* (Gibson, 1989).

της παγκοσμιοποίησης. Από την άλλη, με δεδομένες τις σχέσεις και τις διαδικασίες μεταξύ τόπων φυσικών και εικονικών, το τοπικό αποκτά, αντίθετα με ό,τι θα πίστευε κανείς, μεγαλύτερη σημασία στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Όπως αναφέρει και η Λεοντίδου, το τοπικό επίπεδο αναδύεται στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και ακριβώς λόγω αυτής (Λεοντίδου 2005: 352). Αναπτύσσονται πλέον δίκτυα, όχι μόνο μεταξύ ατόμων αλλά και μεταξύ κοινοτήτων και τόπων. Ο χώρος αποκτά έτσι περισσότερες διαστάσεις.

4.3 Ο χώρος ως τόπος

Ο χώρος ως τόπος περιλαμβάνει την έννοια της ιδιαιτερότητας και μοναδικότητας και των πολιτιστικών διαφορών των επιμέρους τόπων. Δεν έχουμε όμως να κάνουμε πλέον μόνο με φυσικούς τόπους, αλλά και με εικονικούς. Οι λέξεις που χρησιμοποιούν οι χρήστες του Διαδικτύου φανερώνουν την αντίληψή τους γι αυτούς τους τόπους: «πηγαίνουμε» ή «μπαίνουμε» σε ένα site, σε έναν «ιστότοπο», ή ένα δικτυακό παιχνίδι. Η διαφορά εντοπίζεται στο ότι η ταυτότητα αυτών των τόπων καθορίζεται μάλλον αποκλειστικά από ανθρωπογενή χαρακτηριστικά, καθώς δεν μπορούμε να μιλήσουμε για φυσικά χαρακτηριστικά, αφού αυτά ταυτίζονται με τα πρώτα. Δεν μπορούμε να μιλήσουμε για έναν άδειο από ανθρώπους εικονικό τόπο. Όταν φύγουν οι άνθρωποι, αυτός ο τόπος παύει να υπάρχει.

Υπάρχει η άποψη ότι ο αστικός χώρος ενσωματώνεται σε μέρη βιωμένα όπου εξελίσσονται προσωπικές σχέσεις (ΕΔΥ 2008 2.4: 7). Ο κυβερνοχώρος δεν είναι εύκολο να βιωθεί - δεν βιώνει κανείς μια ιστοσελίδα, απλά την βλέπει. Ίσως γι αυτό, παρ' όλο που οι βασικές ανάγκες επικοινωνίας στις περισσότερες περιπτώσεις μπορούν να καλυφθούν με απλή ροή κειμένου (για παράδειγμα ηλεκτρονική αλληλογραφία), γίνεται μια σημαντική προσπάθεια να αποκτήσει ο εικονικός χώρος εξομοιωμένα φυσικά χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα ο κόσμος του Second Life³.

5. Location: Your home, broadband required⁴

Η φράση του τίτλου αυτής της ενότητας είναι μια φράση που απαντάται σε κάποιες αγγελίες αναζήτησης υπαλλήλων στο Διαδίκτυο. Αφορά θέσεις τηλε-εργασίας, όπου ο εργαζόμενος μπορεί να εργάζεται από το σπίτι του, μια και το προϊόν της εργασίας του δεν είναι υλικό και μπορεί να μεταδοθεί μέσω τηλεπικοινωνιακών δικτύων. Η Λεοντίδου αναφέρεται στον οικιστικό τουρισμό που αφορά ανθρώπους που μεταναστεύουν σε νέους τόπους με καλύτερη

³ <http://secondlife.com>

⁴ Τοποθεσία: το σπίτι σας, απαιτείται ευρυζωνική σύνδεση

ποιότητα ζωής και είτε διατηρούν την εργασία τους (ως τηλε-εργασία) είτε διατηρούν, όντας συνταξιούχοι, κοινωνικές σχέσεις και απασχολήσεις της παλιάς τους ζωής με την βοήθεια των νέων τεχνολογιών (Λεοντίδου 2005: 365). Άλλοτε πάλι προκύπτουν νέες μορφές εργασίας: στον εικονικό κόσμο του Second Life έχει αναπτυχθεί μια εικονική οικονομία βασισμένη σε εικονικό νόμισμα. Η ισοτιμία εικονικού και πραγματικού νομίσματος επιτρέπει σε ένα μικρό ποσοστό των χρηστών να έχουν εντυπωσιακό εισόδημα στον πραγματικό κόσμο από τις εικονικές οικονομικές τους δραστηριότητες. Επιπλέον, μεγάλες εταιρείες όπως η IBM, η Sony και άλλες έχουν αγοράσει εικονική γη και λειτουργούν καταστήματα με εικονικούς εργαζόμενους (Σινανιώτης 2008: 35).

Πέρα από την βιοποριστική εργασία υπάρχει και η εργασία με άλλους στόχους. Η Λεοντίδου αναφέρεται σε *επανασυγκεντρώσεις και πυρήνες δραστηριοτήτων και ανθρώπων που αψηφούν τα σύνορα*, δημιουργημένες από τα δίκτυα και την εικονική πραγματικότητα (Λεοντίδου 2005: 377). Η ευκολία επικοινωνίας μεταξύ ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα, ιδέες και ανάγκες οδηγεί πολλούς χρήστες του Διαδικτύου στην προσφορά εθελοντικής τηλε-εργασίας με εντυπωσιακά πολλές φορές αποτελέσματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το κίνημα του Ελεύθερου Λογισμικού⁵ (Free Software) που θεωρεί ότι το λογισμικό των ηλεκτρονικών υπολογιστών πρέπει να ανήκει σε όλους και ο χρήστης να είναι ελεύθερος να το χρησιμοποιήσει όπως θέλει. Το αποτέλεσμα ήταν, με την εθελοντική εργασία χιλιάδων προγραμματιστών από όλο τον κόσμο να δημιουργηθεί ένα σύνολο λογισμικού που καλύπτει πλήρως τις ανάγκες του μέσου χρήστη του Διαδικτύου.

Δεν λείπουν βέβαια και οι αρνητικές πλευρές της τηλε-εργασίας. Η Λεοντίδου αναφέρεται στους νέους αποκλεισμούς και στις νέες ανισότητες που δημιουργούνται. Όπως είδαμε, υπάρχει ένα σύνορο ανάμεσα σε όσους έχουν πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες και σε όσους δεν έχουν. Ο ηλεκτρονικός αναλφαβητισμός, η αδυναμία πολλών ανθρώπων να χρησιμοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες, δημιουργεί και άλλα σύνορα. Επιπλέον, ακόμα και όταν δεν υπάρχουν οι παραπάνω αποκλεισμοί η τηλε-εργασία δημιουργεί νέες μορφές εκμετάλλευσης (Λεοντίδου 2005:378). Πολλές εταιρείες του δυτικού κόσμου αναθέτουν τομείς της δραστηριότητάς τους σε εταιρείες στην άλλη άκρη του πλανήτη (π.χ. Ινδία) για λόγους κόστους. Ένα παράδειγμα είναι οι γραμμές τηλεφωνικής υποστήριξης όπου ο Αμερικάνος πελάτης συνομιλεί με χαμηλού κόστους προσωπικό στην Ινδία. Αλλά και για εργαζόμενους που θεωρητικά τουλάχιστον δεν είναι τηλε-εργαζόμενοι, οι νέες τεχνολογίες θολώνουν τόσο πολύ τα όρια μεταξύ προσωπικής και εργασιακής ζωής που ο εργαζόμενος φτάνει να εργάζεται πολύ περισσότερες ώρες από όσες πληρώνεται.

Ξαναγυρνάμε έτσι στην ανάδυση του τοπικού μέσα από την παγκοσμιοποίηση, καθώς η

5 <http://www.fsf.org>

ψηφιακή εποχή διευκολύνει παγκόσμιες διαδικασίες εντατικής αστικοποίησης: εξειδικευμένα αστικά κέντρα επεκτείνουν όλο και περισσότερο την επιρροή τους σε όλο και πιο απομακρυσμένες περιοχές. Η αυξανόμενη πολυπλοκότητα, ταχύτητα και καινοτομία σε όλους τους τομείς της παραγωγής επιζητεί μια συγκέντρωση σε πόλεις με συγκριτικά πλεονεκτήματα και καινοτόμα περιβάλλοντα. Τέλος, η ζήτηση για νέες τεχνολογίες καθοδηγείται από την ανάπτυξη μητροπολιτικών αγορών (ΕΔΥ 2008 2.4: 5).

6. Εκπαίδευση

Η παγκοσμιοποίηση επιφέρει ανακατατάξεις και στον χώρο της εκπαίδευσης. Η τηλεεκπαίδευση κάνει εφικτή την ύπαρξη των Ανοιχτών Πανεπιστημίων, καθώς η ψηφιακή τεχνολογία δίνει τη δυνατότητα να αρθούν οι άκαμπτοι τοπικοί προσδιορισμοί. Παράλληλα, ο κοσμοπολιτισμός της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης που επαγγέλλονταν την δεκαετία του 1980 από τα προγράμματα εκπαιδευτικών ανταλλαγών έρχεται πιο κοντά μέσω της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Λεοντίδου 2005: 376). Οι μέθοδοι διδασκαλίας που είχαν μείνει για αρκετό καιρό στάσιμες, ανανεώνονται με την χρήση των νέων τεχνολογιών. Πέρα από τις βασικές δυνατότητες του διαδικτύου, τα πανεπιστήμια πειραματίζονται και με άλλους τρόπους διδασκαλίας. Η διδασκαλία μέσω τηλεδιάσκεψης εφαρμόζεται ήδη πειραματικά στο Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο. Το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο της Βρετανίας, το Χάρβαρντ και άλλα πανεπιστήμια έχουν δημιουργήσει χώρους διδασκαλίας στον κόσμο του Second Life (Σινανιώτης 2008: 36).

Εκτός από την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ο τεράστιος όγκος πληροφορίας που μέσω των νέων τεχνολογιών είναι διαθέσιμος, δίνει την δυνατότητα σε πολλούς ανθρώπους να γίνουν αυτοδίδακτοι γύρω από τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους (Λεοντίδου 2005: 376). Αλλά και για έναν τυπικό φοιτητή, οι ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες του Διαδικτύου του δίνουν πρόσβαση σε υλικό που παλαιότερα θα έπρεπε να αναζητήσει σε (όχι πάντα διαθέσιμες) φυσικές βιβλιοθήκες.

Διευρύνοντας την έννοια της εκπαίδευσης και στον πολιτισμό, η παγκοσμιοποίηση φέρνει κοντά πολιτισμούς που παλαιότερα ήταν μάλλον δύσκολο να έρθουν σε επαφή. Οι φόβοι για πολιτισμική ομογενοποίηση δεν είναι αβάσιμοι, αλλά από την άλλη πλευρά ο χρήστης των νέων τεχνολογιών μπορεί πλέον να πάρει την πρωτοβουλία και να αναζητήσει στο διαδίκτυο πολιτιστικά προϊόντα που παλαιότερα ίσως να μην είχαν εκδοθεί καν. Αντί να περιμένει για παράδειγμα να δει τις ταινίες που θα επιλέξει ο τοπικός διανομέας, μπορεί ο ίδιος να επιλέξει και είτε να ανακτήσει σε ηλεκτρονική μορφή είτε να παραγγείλει σε φυσική μορφή τις ταινίες που εκείνος θέλει.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι νέοι τρόποι με τους οποίους οι πολιτισμοί μπορούν να έρθουν σε επαφή. Ένας Αμερικάνος καθηγητής αγγλικών στην Ιαπωνία περιγράφει τις περιπέτειές του σε μια πολιτισμικά εξωγήινη για εκείνον κοινωνία⁶. Ο Έλληνας αναγνώστης γνωρίζει τον ιαπωνικό πολιτισμό μέσα από τα μάτια ενός σχεδόν το ίδιο ξένου πολιτισμού. Ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης, το τοπικό προβάλλεται και αποκτά σημασία για περισσότερους ανθρώπους απ' ό,τι πριν.

7. Επίλογος

Η παγκοσμιοποίηση είναι μια πολυσήμαντη έννοια που μπορεί να αναλυθεί από πολλές πλευρές. Τα αποτελέσματά της μπορούν να κριθούν ως αρνητικά ή θετικά, ανάλογα και από την πλευρά από την οποία εξετάζεται. Η ενίσχυση των ανισοτήτων στο οικονομικό επίπεδο, οι πόλεμοι και οι ολοκληρωτικές τάσεις στην παγκόσμια διακυβέρνηση αποτελούν αναμφίβολα την σκοτεινή πλευρά. Οι νέες δυνατότητες στην εκπαίδευση και την εργασία, οι νέες σχέσεις μεταξύ πολιτισμών, επιστημών και κοινοτήτων, οι νέες μορφές δημιουργικότητας και δικτύωσης είναι η φωτεινή πλευρά. Είναι ελαφρώς ειρωνικό ότι το κίνημα της αντιπαγκοσμιοποίησης που αντιστέκεται στην «σκοτεινή» πλευρά, χρησιμοποιεί για την οργάνωσή του μέσα που δεν θα υπήρχαν χωρίς την παγκοσμιοποίηση.

Ο χώρος αλλάζει μορφή και γίνονται αναγκαίοι νέοι τρόποι ανάλυσης και αντιμετώπισής του. Το παγκόσμιο συρρικνώνεται καθώς οι αποστάσεις μικραίνουν, ενώ το τοπικό απλώνεται προς τα έξω, ενισχύοντας τη σημασία του. Νέες κοινότητες χωρίς εγγύτητα δημιουργούνται, αλλά εμφανίζονται και νέες τάσεις εντατικής αστικοποίησης λόγω των αναγκών της παραγωγής. Ο τόπος επαναπροσδιορίζεται ως έννοια καθώς αλλάζουν οι σχέσεις και οι διαδικασίες που τον δημιουργούν. Τελικά, αυτό που μένει να δούμε είναι πώς θα εξελιχθεί η ισορροπία μεταξύ θετικών και αρνητικών πλευρών αυτής της αλλαγής. Άλλωστε δεν είναι η πρώτη φορά που ο κόσμος αλλάζει μέγεθος και σχήμα: αντίστοιχης σημασίας αλλαγές προέκυψαν και παλιότερα, όπως για παράδειγμα την εποχή των εξερευνήσεων και θα συμβούν ξανά στο μέλλον, πάντα με θετικές και αρνητικές πλευρές.

6 <http://www.gaijinsmash.net>

Βιβλιογραφία

- Λεοντίδου Λ. 2005. *Αγεωγράφητος Χώρα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Κουρλιούρος Η. 2001. *Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Εναλλακτικό Διδακτικό Υλικό 2008, ενότητα 2.1: *Παγκοσμιοποίηση, Οικονομικά συστήματα και άνιση ανάπτυξη, 20ός αιώνας*, εκδόσεις ΕΑΠ
- Εναλλακτικό Διδακτικό Υλικό 2008, ενότητα 2.4: *Κυβερνοπόλεις*, εκδόσεις ΕΑΠ
- Σινανιώτης Κ. 2008. *Εικονική Γη*, περιοδικό *Περισκόπιο της Επιστήμης*, τεύχος Απριλίου 2008.
- Gibson W. 1989. Νευρομάντης, μτφρ. Δ. Σταματιάδης, Aquarius, Αθήνα.

Σύνδεσμοι στο Διαδίκτυο

- <http://laptop.org>
- <http://secondlife.com>
- <http://www.fsf.org>
- <http://www.gaijinsmash.net>

Είναι ελεύθερη:

- **η διανομή:** Η αναπαραγωγή, διανομή, παρουσίαση στο κοινό του Έργου

- **να διασκευάσετε** —να υιοθετήσετε το έργο

Υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- **Αναφορά.** Θα πρέπει να κάνετε την αναφορά στο έργο με τον τρόπο όπως αυτός έχει οριστεί από το δημιουργό ή το χορηγούντα την άδεια (χωρίς όμως να εννοείται με οποιονδήποτε τρόπο ότι εγκρίνουν εσάς ή τη χρήση του έργου από εσάς).

- **Μη Εμπορική Χρήση.** Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το έργο αυτό για εμπορικούς σκοπούς.

- **Παρόμοια διανομή.** Εάν αλλοιώσετε, τροποποιήσετε ή δημιουργήσετε περαιτέρω βασισμένοι στο έργο θα μπορείτε να διανεμίετε το έργο που θα προκύψει μόνο με την ίδια ή παρόμοια άδεια.

- Για κάθε επαναχρησιμοποίηση ή διανομή, πρέπει να καταστήσετε σαφείς στους άλλους τους όρους της άδειας αυτού του Έργου. Ο καλύτερος τρόπος για να πράξετε αυτό είναι να δημιουργήσετε ένα σύνδεσμο με το διαδικτυακό τόπο της παρούσας άδειας.
- Κάθε ένας από τους παραπάνω όρους μπορεί να παρακαμφθεί εάν πάρετε άδεια από το δικαιούχο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
- Τίποτα στην άδεια αυτή δεν αποδυναμώνει ή περιορίζει το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού.

